

آیین‌ها و تشریفات گورو گرنته صاحب

پروانه تقی خانی*

چکیده

یکی از مباحث مهم آیین سیکه به تشریفات و مناسک آن اختصاص دارد که حول محور کتاب مقدس (گورو گرنته صاحب) تعریف شده است. به اعتقاد سیکه‌های خالص، گورو گرنته صاحب، گوروی یازدهم و آخرین گورو است. اما اینکه چه تشریفات برای کتاب مقدس انجام می‌شود و منظور از این تشریفات چیست جای تأمل و تحقیق دارد. سیکه‌های خالص مدعی‌اند بنا به این دلیل که گورو گرنته صاحب دربرگیرنده گوربانی و بهگت بانی است و بر نام و یاد خدا تأکید دارد، پس هدف از این تشریفات ستایش خدا و نام و کلام او است. مناسکی همانند سوک آسن و نگرکیرتن برپا می‌شود و از وسایلی مثل رومالا و چائوری در نگهداری از کتاب مقدس و بزرگداشت آن استفاده می‌شود. همه این اعمال در نهایت بیان‌کننده توجه به گوروی حقیقی (خدا) است، گرچه از نظر پژوهشگران یا هر شخص غیرسیکه، در نگاه اول، این مناسک شبیه بت‌پرستی به نظر می‌رسد.

کلیدواژه‌ها: سیکه، تشریفات و مناسک، گورو گرنته صاحب، بانی.

مقدمه

آیین سیکه، که گورو نانک آن را در پنجاب هندوستان بنیان گذاشت، عمری حدود ۵۰۰ سال دارد. مناسک و تشریفات در بیشتر ادیان، اعم از خداپاور و ناخداپاور، یکی از موارد ضروری دانسته می‌شود ولی موضوع مهم این است که این مناسک در همه ادیان به یک شیوه انجام نمی‌گیرد و در بعضی ادیان اهداف مختلفی را دنبال می‌کند. شناختن تشریفات و مناسک در فرقه خالصای سیکه به عنوان یک مسئله اصلی و مهم، هدف این مقاله است. با مطالعه تشریفات این آیین امید است که مشخص شود هدف از این مناسک که در نگاه اول شبیه بت‌پرستی به نظر می‌رسد چیست و چرا کتاب مقدس در این دین نقش محوری دارد و در بیشتر مناسک و تشریفات کاربرد دارد. در این نوشتار می‌کوشیم درباره چگونگی آیین‌ها و تشریفات که سیکه‌ها برای پیشوای زنده خود، کتاب مقدس گورو گرنّته صاحب، انجام می‌دهند مفصلاً توضیح دهیم. زیرا اعتبار کتاب مقدس در روند تحولات تاریخی دگرگون شده تا جایی که در حد گوروی زنده به آن نگاه می‌کنند و این منزلت به دلیل دربرگیری بهگت بانی و گوربانی و کلام الاهی است.

اهمیت آیین‌های مرتبط با گورو گرنّته صاحب نیز به همین دلیل است که اگر بیشتر دقت کنیم می‌بینیم که هر آیینی که انجام می‌شود از قبیل سوکه آسن، نگرکیرتن و غیره دربرگیرنده نوعی احترام به کتاب مقدس است و در اصل می‌خواهد ارزش کلام الاهی را نشان دهد. گوروی دهم (گویند سینگه) هم از این رو کتاب مقدس را گوروی آخر قرار داد که شامل بهگت بانی (کلام قدیسان) و گورو بانی (کلام گوروها) است و در نظر ایشان کامل و جامع است و شایسته گورو بودن. بنابراین، در نظر پیروانش، این تشریفات که ظاهراً برای کتاب مقدس به عنوان پیشوای زنده وضع شده، در اصل به محتوای آن بها می‌دهد و ذکر الاهی منجر به سعادت ابدی می‌شود.

انواع قرائت

مطابق رهت مریادا (Rahet Maryada) (قانون سلوک سیکه)، سه طریقه برای قرائت گورو گرنّته صاحب وجود دارد: ۱. کیرتن (Kirtan): خواندن آهنگین سروده‌های گورو گرنّته صاحب، دسم گرنّته و اشعار دو تن از اصحاب گوروی دهم، یعنی بهای گورداس و

بهای نندلال گُیا، که این نوع یکی از عبادت‌های اصلی در هر گوردوارا محسوب می‌شود (Owen Cole & Singh Sambhi, 1990: 49)؛ ۲. سدهارن پاتِه (Sadharan Path): قرائت عادی روزانه گورو گرتنه صاحب؛ ۳. اکهن‌دپاتِه (Akhand Path): قرائت بدون توقف و یکسره تمام کتاب. این نوع خواندن را در ایام خاص دینی مانند سالگرد تولد یا درگذشت گوروها یا حوادث مهم تاریخی سیکه مثل روز تشکیل خالصا یا روزهای خاص برای هر فرد مثل شروع کاری جدید، نام‌گذاری فرزند، خرید منزل نو و غیره اجرا می‌کنند. حدوداً ۴۸ ساعت قبل از این‌گونه مناسبت‌ها، گورو گرتنه صاحب را از ابتدا تا انتها به صورت شبانه‌روزی بدون توقف حتی برای لحظه‌ای کوتاه و به نوبت قرائت می‌کنند (Dogra & Gobind, 1997: 18).

آیین قرائت و نگهداری روزانه

در فرقه خالصا، به این دلیل که کتاب مقدس خود را در حد گورووی زنده احترام می‌کنند و برای آن اهمیت ویژه‌ای قائل‌اند، آداب ویژه‌ای را برای آن رعایت می‌کنند. از جمله:

پرکاش کرنه (ParkashKarna): در لغت به معنای تالائو و درخشش است و در اصطلاح باز کردن صبحگاهی گورو گرتنه صاحب، پرکاش کرنه نامیده می‌شود. در ابتدا پرکاش در هری مندر صاحب در ۱۶۰۴ اجرا شد (Singh Dilgeer, 2005: 184). برای برگزاری این مراسم نخست گورو گرتنه صاحب را از اتاق مخصوص استراحت که سوکِه‌آسن استهان (SukhasanAsthana) نام دارد، در حالی که بر سر یکی از سیکه‌های تعمیدیافته قرار دارد با احترام به سمت تخت مخصوص (منجی یا پالکی) برای انجام دادن سایر مناسک حمل می‌کنند (Owen Cole & Singh Sambhi, 1990: 66).

رومالا (Rumāla): دستمال یا پارچه‌ای است که به عنوان پوشش برای گورو گرتنه صاحب به کار برده می‌شود، و به دو صورت استفاده می‌شود: ۱. به طور رسمی در زیر و روی کتاب مقدس قرار می‌دهند. به عبارت دیگر، همان پوشش کتاب مقدس است؛ ۲. پارچه‌هایی که مریدان آن را به برخی افراد مهم خانواده خود تقدیم می‌دارند. همچنین به پارچه‌هایی که سنگت (جماعت) به مرد یا زنی به منظور احترام تقدیم می‌کند نیز اطلاق می‌شود (Ibid.: 72).

چائوری (Chauri): بادبزی که یک دسته دارد و از موی گاو ساخته شده است. در سنت هندی برای احترام به پادشاهان و مهاراجه‌ها، آنها را به آرامی باد می‌زدند. سیکه‌ها نیز که گورو گرتنه صاحب را پادشاه خود می‌دانند مطابق همین سنت، گورو گرتنه صاحب را با وسیله‌ای به نام چائوری باد می‌زنند. در حالی که گورو گرتنه صاحب خوانده می‌شود، گرنه‌ی یک بادبزن ویژه را، که چائوری نام دارد، بر بالای صفحات کتاب تکان می‌دهد (Mayled, 2002: 31).

چنای (Chanani): بر فراز محل استقرار گورو گرتنه صاحب سایبانی نصب شده که به آن چنای می‌گویند.

قلک (Golak): در جلوی منجی یک جعبه بزرگ به نام قلک قرار دارد که عبادت‌کننده‌ها نذورات پولی‌شان را در آن می‌ریزند. در منجی دیگری راگی‌ها می‌نشینند تا کیرتن را همراه با موسیقی بخوانند.

سوک آسن آسته‌ان (Sukhasānasthān): این کلمه لفظاً به معنای راحت نشستن است. وقتی گورو گرتنه صاحب به طور رسمی در شب بسته شود با رومالاها پوشیده می‌شود. کتاب مقدس را از پالکی (جایی که در تمام روز بوده) می‌گیرند و فردی آن را به مکان استراحت می‌برد. عبادت‌کننده‌ها بر هر دو طرف آن خم می‌شوند. آنها یک حرکت دسته‌جمعی را شکل می‌دهند، بعضی از افراد جماعت سرود می‌خوانند تا وقتی به سمت درهای اتاق می‌روند و آن را در محل اقامتش قرار می‌دهند (Owen Cole & Singh Sambhi, 1990: 79).

در زمان سوکه آسن، ارداس و وک^۱ (Vak) خوانده می‌شود. سپس گورو گرتنه بسته، و با رومالاها پوشیده می‌شود. بعد از این گورو گرتنه صاحب را به مکانش می‌برند تا استراحت کند. در دربار صاحب امریتسر، در یک حرکت دسته‌جمعی گورو گرتنه صاحب بعد از پایان مراسم در یک پالکی به آکال تخت صاحب حمل می‌شود. اول صبح گورو گرتنه صاحب دوباره از آکال تخت با نهایت احترام به دربار صاحب آورده می‌شود (Singh Dilgeer, 2005: 233).

بیشتر سیکه‌ها هیچ نسخه‌ای از کتاب‌های مقدس نزد خود ندارند. چون باید اتاقی جداگانه به نام گوردوارای کوچک به آن اختصاص دهند. در عوض، بیشتر آنها برای خود نسخه‌ای شامل سروده‌های برگزیده و پرکاربرد از کتابی موسوم به گوته که

(Gutka) ننگه داشته‌اند که نیت‌نم (Nitnem)، دعای روزانه (ترکیبی از عبارات مربوط به علم العبادات از آدی گرانته و عباراتی از دسم گرتنه)، را در برمی‌گیرد (Nesbitt, 2005: 40). حدود ۵۰۰۰ کپی هر سال منتشر می‌شود و به طور مخصوص در یک رومالا پوشیده شده و به گوردوارا حمل می‌شوند. در مناسبت‌های مذهبی، کتاب که با پارچه پوشیده شده از گوردوارا آورده می‌شود، در حالی که شخص دیگر آب را در امتداد مسیر می‌پاشد و وقتی کتاب مقدس ساکن شد هیچ کس حق راه رفتن در بالای آن را ندارد (Ibid.: 41).

نقش گورو گرتنه صاحب در زندگی روزانه

سیکه‌های دیندار هر روز را با غسل (بین سه تا شش صبح) شروع می‌کنند و جپ‌جی گورو نانک را می‌خوانند. در اوایل شب، سودر راهیز (Sodarrahiras) را که گزیده‌ای از نه سرایش (که پنج بند از انند گورو امرداس و دو تا دوییتی از گورو ارجن) است می‌خوانند و روز را با گزیده‌ای از اشعار معنوی (سه تا از گورو نانک، یکی از گورو امرداس، یکی از گورو ارجن) به پایان می‌رسانند که به عنوان سوهیلا شناخته شده‌اند. سرایش طولانی گورو نانک، اسا دی وار (Asa di var)، در صبح زود خوانده می‌شود. صبح و سر شب قرائت‌ها با سرایش‌های گورو گوبند سینگه به پایان می‌رسد (Ibid.: 43). آنها به طور منظم و همیشه عبادات هر روز را، که بانی نامیده می‌شود، قرائت می‌کنند که این دعاها پنج شعر (Swauyai, Jaap, BenatiChaupai, Anand, jap) را شامل می‌شود. عبادت‌کننده با خواندن آنها و تمرکز بر نام حقیقت متعالی از طریق پنج مرحله^۳ (Khands) به سعادت ابدی نائل می‌شود. همچنان راهیز و کیرتن سوهیلا عبادات سر شب است را به جا می‌آورند و ذهن خود را با پنج بار تکرار مول منتره و گورو منتره «واهه گورو» تسکین می‌دهند (Singh, 2001: 69).

جپ (سروده گورو نانک) که به صورت Jup تلفظ می‌شود اولین دعا در گورو گرتنه صاحب است و فلسفه اصلی سیکه‌ها را بیان می‌کند. این نیایش در سپیده‌دم قرائت می‌شود، وقتی ذهن‌هایشان تازه است و فضای پیرامون آرام است. جپ، سپیده‌دم را ساعتی بسیار مناسب تلقی می‌کند و سیکه‌ها احساس می‌کنند بهترین زمان برای شنیدن کلام الاهی است (Ibid.: 70).

بنتی چائوپپی (BentiChaupi) یا التماس و درخواست نوعی رباعی است که عنایت خداوند را طلب می‌کند. انند یا سعادت و خوشی، که گورو امرداس آن را بنیان کرد، اتحاد با آن یگانه را خواهان است و در هنگام غروب خوانده می‌شود. کیرتن سوهیلا یا ستایش و نیایش که دارای پنج شعر است و به عبادات سر شب منتهی می‌شود، در مراسم جشن و ترحیم خوانده می‌شود. سه تا شعر اول سروده گورو نانک است و گورو رام داس و گورو ارجن آن را به کار برده‌اند. اولین شعر به اتحاد فرد با حقیقت نهایی اشاره دارد، دومی یکتایی خداوند را بیان می‌کند، و سومی مناسک ظاهری را قبول ندارد و همه جهان (آسمان‌ها، خورشید، ماه) را در حال عبادت می‌داند. شعر چهارم از گورو رام داس است. با خواندن این شعر همه دردها و چرخه تولد دوباره پایان می‌یابد. پنجمین شعر از آن گورو ارجن است که زندگی کردن بر زمین را ارج می‌دهد و آن را فرصتی برای خدمت به دیگران می‌داند تا فرد به سعادت و شایستگی دست یابد (Ibid.: 71).

آیین‌های مخصوص مناسبت‌ها

نگرکیرتن

معنای تحت‌اللفظی نگرکیرتن (Nigarkirtan)، شهر و سرودهای حاوی ستایش است. این عبارت حرکت دسته‌جمعی در خیابان را توصیف می‌کند که نشان ویژه جشن‌های مذهبی هندی است. در شب یا روز گورپورب،^۴ دسته‌ای جمع می‌شوند تا سخنرانی‌ها و کیرتن را بشنوند و مراسم با لنگر به پایان می‌رسد. گورو گرتنه آذین‌شده را خواننده‌ها و شاعران حمل می‌کنند. پنج پیاره پرچم‌ها را در دست دارند که دسته‌های نوازنده و بچه‌های مدرسه (اقشار مختلف) و سپس حاملان کتاب مقدس آن را در این راه یاری می‌کنند و بیشتر مردم هم پشت سر آن راه می‌روند. آن مسیر با کمان‌ها و پارچه‌های ظریف بافت پرچمی آذین می‌شود (Owen Cole & Singh Sambhi, 1990: 58).

قبل از قرن بیستم، چنین حرکت‌های دسته‌جمعی معمول نبود. بعدها نگرکیرتن جایگاهی در تاریخ سیکه پیدا کرد، در اندپورصاحب در مارچ ۱۷۰۳ موقعیت هولا مهلا (رزم آیش) را به دست آورد. در نگرکیرتن، سیکه‌ها حرکت دسته‌جمعی را در مسیر از قبل انتخاب‌شده، انجام می‌دهند. پنج سیکه، که گورو گرتنه و پنج بیرق را حمل

می‌کنند، این حرکت دسته‌جمعی را رهبری می‌کردند. راگی‌ها (خواننده‌های اشعار روحانی) و مردم معمولی اشعار معنوی را در سرتاسر جاده می‌سرایند. همچنین شعارهایی مثل آکال، آکال ... هم سر داده می‌شود. این حرکت با حرکت دسته‌جمعی اعتراض و اعتصاب فرق می‌کند. زیرا در اعتراض چنین آذین‌بندی‌هایی وجود ندارد و سروده‌های مقدس خوانده می‌شود (Singh Dilgeer, 2005: 171).

کیرتن

کیرتن در لغت، ستایش خدا معنا می‌دهد. ارائه همراه با موزیک از گوربانی، خواندن دسته‌جمعی از نوشته‌های گورو گرنته صاحب، دسم گرنته، بُهای گورداس یا بُهای نندلال، کیرتن نام دارد، که اسباب و وسایلی در کنارش آنها را همراهی می‌کند و البته این وسایل ضروری نیست. نوازنده‌هایی که کیرتن را اجرا می‌کنند باید سبکه‌هایی باشند که قوانین فقهی را رعایت می‌کنند اما نسل‌های مسلمان مردانا هم هنوز کیرتن را در گوردوارا اجرا می‌کنند (McLeod, 2005a: 98).

موسیقی در آیین سبکه ریشه ماورای طبیعی دارد که شکل عالی‌تری از ستایش وجود الهی را نشان می‌دهد؛ به این صورت که تأثیر عمیقی بر فرد می‌گذارد و در او اشتیاق شدیدی برای عبادت به وجود می‌آورد. گورو نانک و جانشینانش علاوه بر تفکر بر نام الهی، کیرتن را شکلی از عبادت قلمداد کردند. نانک در یکی از اشعارش به چهار حالت از کیرتن همانند راگ رتنپریاپلووار Rāgratanpariāpalvār توجه می‌کند، ولی همچنان تأکید داشت که فرد حتی بدون رجوع به موسیقی باید به خدا توجه و احترام داشته باشد. بنابراین، در این آیین کیرتن مبنی بر موسیقی اگرچه اصل اساسی است ولی تابع کلام الهی یعنی همان گوربانی است (Singh, 2002: 516).

محتوای گورو گرنته فقط در سبک کیرتن سروده شده که به طور دقیق‌تر شبده کیرتن است. به لحاظ سنتی چهار نوع تشریفات کیرتن یا چاؤکی‌ها (Chaukis) وجود دارد:

۱. آساکیوا (āsākiivā) در هر بامداد؛ ۲. چرن‌کامل (Charankamal) یا بیلاولچاؤکی (bilāvalchauki) در قبل از ظهر (تا ۴ ساعت بعد از طلوع آفتاب)؛ ۳. سودارچاؤکی (Sodarchauki) در غروب آفتاب؛ ۴. کلیانچاؤکی (Kalyānchauki) سر شب حدود یک ساعت و نیمه بعد از مغرب (Ibid.: 517).

به غیر از کیرتن خواننده‌ها برای سرودن اشعار (وار) خود از دهادی (Dhādi) استفاده می‌کنند که در لغت به معنای طبل دستی است و به آنها دهادی‌ها می‌گفتند. این آلت موسیقی به روش ایستاده استفاده می‌شود و در زمان گورو هرگویند رونق گرفت. در این روش محدودیت‌های کیرتن وجود ندارد ولی در کیرتن حتماً باید شبدها، اشعار گوروها، واران و دیوان خوانده شود، اما در دهادی مضمون حماسی در مدح و ثنای جنگاوری گوروها وجود دارد (Dogra & Gobind, 1997: 125).

کیرتن باید بر اساس سی‌ویک راگ نام‌برده در بخش ساختار شکلی گورو گرتته اجرا شود اما دهادی از این قید و بندها دور است.

اکهندپاته

آیین خواندن بی‌وقفه گورو گرتته صاحب از اول تا آخر است که اکهندپاته (Akhand path) نام دارد. چنین روخوانی‌هایی باید در ۴۸ ساعت انجام شود. تمام گورو گرتته، ۱۴۳۰ صفحه، در سرتاسر یک مراسم به طور پیوسته خوانده می‌شود. این خواندن باید در روز و شب بدون یک لحظه مکث و تنفس تمام شود. بازپخش خواننده‌ها که به نوبت انجام می‌شود باید تضمین کند که هیچ وقفه‌ای رخ نداده است. اینکه چه وقت و چطور مراسم قرائت مجموعه کتب در تمامیت خود، در یک عبادت مستمر آغاز شد، قطعاً مشخص نیست ولی تخمین زده شده که در روزهای آشفته قرن نوزدهم که شکنجه، سیکه‌ها را به مکان‌های دور پراکنده کرد آغاز آن است. در زمان‌های خاصی از این تبعیدها، عمل به پایان رساندن یک دور مطالعه مستمر کتاب مقدس آغاز شد. روزهای مهم در سال‌نامه سیکه به وسیله روش‌هایی برگرفته از اکهندپاته در گوردوارا مشخص شده و جشن‌ها و تشریفات بر اکهندپاته‌ها متمرکز است (Singh, 1986: 226).

روش اکهندپاته در همه موقعیت‌های مهم از قبیل ازدواج، آغاز شغل جدید یا مراسم تشییع جنازه برپا می‌شود. هر خواننده باید قبل از نوبت خود غسل کند و لباس‌های تمیز بپوشد. کره پرشاد (غذای متبرک) باید در حضور گورو گرتته صاحب قبل از آغاز روش اکهند آورده شود. شش بند تعیین شده از اندصاحب و ارداس باید خوانده شود و یک حکم باید گرفته شود، خواندن با یک مراسم بهاگ (Bhog)^۵ به پایان می‌رسد و این عمل در اواخر قرن ۱۸ و اوایل قرن ۱۹ پیشرفت کرد. عملی که به ندرت انجام می‌شود

آتی اکهند (Atiakhand) نام دارد که فقط یک شخص ملزم به آن است و حدود ۲۷ ساعت طول می‌کشد و فقط شخصی که مهارت زیادی در خواندن دارد، آن را انجام می‌دهد. (McLeod, 2005a: 10).

روش سدهارن، خواندن روزانه گورو گرتنه است که در هفت روز انجام می‌شود. در روش سهج (Sehaj) این کار در بیشتر از هفت روز انجام می‌شود. روش اکهند را باید قاریان اداره کنند، به این نحو که هیچ عجله‌ای صورت نگیرد و کلمات به طور دقیق ادا شوند و شنوندگان بشنوند و بفهمند. در بعضی گوردواراهای عمده روش‌های اکهند ویژگی‌های عبادت دائمی را دارند که یکی شروع می‌کند و دیگری پایان می‌دهد. قبل از طلوع روز، جشن به پایان می‌رسد و این مراسم جایگاهی را در گورپورب دارد. خاستگاه این روش نامعلوم است اما می‌تواند در زمان‌های قرن هجدهم و سیله‌ای باشد برای تقویت معنوی گروه‌هایی که پراکنده بودند. در قرن نوزدهم این روش پیشرفت کرد. البته این روش در سنت هندو هم وجود داشت که عمل سیکه را تحت تأثیر قرار داد (Owen Cole & Singh Sambhi, 1990: 15). رهت‌نامه‌ها هیچ وقت به این روش خوانده نشدند. در میان سیکه‌های جدید کسانی هستند که نقاد این عمل‌اند، مانند هرجیندر سینگ دیلگیر (Harjindersinghdilgeer)^۶ (McLeod, 2005b: 235).

قرائت کامل باید واضح، قابل شنیدن و صحیح باشد. کسی که تقاضای یک اکهندپاٲه یا قرائت کامل می‌کند باید خود یا افراد خانواده یا دوستانش حضور داشته باشند. به کسانی که برای کمک در قرائت دعوت شده‌اند، مشروط به توانایی فردی که اکهندپاٲه را ترتیب داده، غذا یا وجه داده می‌شود. هیچ مقرراتی درباره تعداد شرکت‌کنندگان در اکهندپاٲه وجود ندارد. در موقع برگزاری اکهندپاٲه، مرسوم است برای گوردوارا نذری آورده شود. میزان هدیه بسته به توانایی فرد دارد (اوون کول، ۱۳۶۹: ۳۱۹).

تاریخچه اکهندپاٲه

به هنگام مبادله بین بابا بودهاجی (مرید گورو) و گیانی دیال سینگه (Gianidyalsingh)، پرسش و پاسخی درباره شروع و پایان زمان قرائت کتاب مقدس به روش اکهندپاٲه، صورت گرفت. بابا بودها پاسخ داد: «فکر می‌کردیم شروع در هشت صبح و تمام کردن

آن پس فردا در ده صبح است». گیانی که سیکه‌ای دیندار بود، پاسخ داد: «این‌طور انجام دادن، سنت اکهندپاٲه را تغییر خواهد داد که باید در ۴۸ ساعت باشد». اما بابابودها زمان بیشتری را برای آن در نظر گرفت. پس قرار شد فردا از گوروی حقیقی پرسند تا راه درست را بگوید. روز بعد سری گورو گُرنٲه صاحب را بر تخت نشانند و حکم‌نامهٲ روزانه با صدای بلند خوانده شد.

بابابودها آنچه را گوروی حقیقی گفت به انجمن دستور داد. گوروی حقیقی گفت رسم ویژه‌ای در انجام اکهندپاٲه در ۴۸ ساعت نیست و این سنت را خود گوروها ایجاد کرده‌اند. خواندن عبادات باید با دعا و توجه انجام شود و گرنٲهی با دقت آنها را بخواند. جماعت هم باید با احترام به گوربانی گوش بدهند. هیچ محدودیتی در حدود ۴۸ ساعت برای خواندن تمام کتاب وجود ندارد، و می‌تواند افزایش یا کاهش یابد. بعد از آن بابابودها اکهندپاٲه‌ها را در ۷۲ ساعت به انجام رساند. او گاهی از انجمن می‌خواست در عین حال که به اکهندپاٲه گوش می‌دهند واهه گورو را در قلب زمزمه کنند، در چنین برنامه‌ای بابابودها شخصاً می‌خواهد خودش با انجمن بنشیند (Singh, 2007: 327).

شنونده‌ها در این مراسم آرزوهای خود را می‌گویند و همچنان به بانی توجه دارند. بدون چنین قرائتی، گورو گُرنٲه به غیر از بانی و دعاهای روزانه‌شان که سیکه‌ها می‌خوانند، برای عوام در دسترس نیست. این قرائت کیفیت شعری بانی را واضح می‌کند تا بر شنونده اثر کند، که این باید در سکوت و نشستن بر کف زمین به صورت محترمانه انجام شود. در پایان، ارداس خوانده می‌شود و کره پرشاد توزیع می‌شود. ارداس و کره پرشاد همچنان در وسط قرائت هم عرضه می‌شود (Singh, 2002: 63).

گورپورب (Gurpurb) از دو کلمه «گورو»، معلم معنوی، و «پورب»، جشنواره یا بزرگ‌داشت، تشکیل می‌شود که بر یادبود جشن و سوگواری مرتبط با زندگانی گوروها اشاره می‌کند. رعایت این مجالس یادبود ویژگی اصلی روش زندگی سیکه است. در تقویم سیکه در میان گورپورب‌ها، مجالس یادبود تولد گورو نانک و گورو گویند سینگه، روزهای شهادت گورو ارجن و گورو تغ‌بھادر، و منصوب شدن کتاب مقدس در هریمندر (امریتسر) در مرداد ۱۶۰۴، از همه مهم‌تر است. در کنار اینها ممکن است به بیساکھی (Bisakhi) (درباره به وجود آمدن خالصا پٲته (جامعه خالصا) در ۱۶۹۹ و

روزهای شهادت پسران جوان گورو گوبیند سینگه) که اولین روز از ماه هندی بیساکه است، هم توجه شود. برای روزهای درگذشت چهار گورو اول هم گورو پنجم (ارجن) مجالس یادبودی برپا می‌کرد (Ibid.: 194).

کلمه «گورپورب» در روزگار گوروها رواج یافت. آنچه در گورپورب‌ها انجام می‌شود ترکیبی از مذهبی، جشنواره‌ای، شخصی و همگانی است. در این آیین‌ها کتاب مقدس سیکه به طور کامل در خانه‌های خصوصی و گوردواراها در ۴۸ ساعت پیوسته خوانده می‌شود (یعنی اکهندپاٲه). علاوه بر آن، سخنرانی‌هایی درباره زندگی و آموزه‌های گوروها انجام می‌شود و در حرکت‌های دسته‌جمعی در سرتاسر شهر اشعار معنوی را می‌خوانند. لنگرهای ویژه (غذاهای دسته‌جمعی) برای شرکت‌کننده‌هایی که شاید تعداد آنها به هزار برسد، برقرار می‌شود (Ibid.: 195).

حکم‌نامه

این واژه فارسی یعنی فرمان شاهانه، که دستورهای گوروهای سیکه را در بر می‌گیرد. البته این فرمان‌ها در کل پٲته (جامعه سیکه) اجباری است. حکم‌نامه‌ها ممکن است به شکل نصیحت و ستایش یا تحریم باشند و به فرد یا جامعه مرتبط‌اند (Ibid.: 42).

در زمان حیات ده گورو، هر روز صبح گورو به پیروان خود، بیشتر، فرمان‌های اخلاقی و عرفانی می‌داد، اما بعد از دهمین پیشوا که سلسله گوروهای انسانی قطع شد این وظیفه به کتاب مقدس واگذار شد. در زمان گورو گرنته شیوه‌هایی ابداع شد که هر روز صبح ساعت دو بامداد کتاب مقدس همراه با آیین‌ها و تشریفات بر منجی یا پالکی قرار می‌گیرد و رومالاها و پارچه‌ها از آن باز می‌شود و ارداس خوانده می‌شود و بعد از نیایش‌های خاص، گرنتهی کتاب را (طبق تشریفات خاص به حالت خاص استخاره، اما متفاوت با اسلام) به طور اتفاقی باز می‌کند و اولین بند از سروده سمت چپ را تا آخر می‌خواند و به این روش حکم‌نامه صورت می‌گیرد. کسی که آیین حکم‌نامه را به جا می‌آورد حتماً باید از سیکه‌های تعمیدیافته باشد. پس از مراسم نیز ارداس خوانده می‌شود (Shromani Gurdwara Prabandak Committee, 2005: 15).

کتاب مقدس تجسمی از گورو بزرگ (خدا) است، لذا برای خواندن سروده‌های مقدس، گرنتهی کتاب مقدس را بدون تأمل باز می‌کند. شعری که در صفحه چپ شروع

شد حکم‌نامه حقیقی گورو است. ممکن است شعری از صفحه قبلی شروع شود و تا اول صفحه راست ادامه داشته باشد. اگر آن شعر به سبک سلوک است، اغلب پائوری (pauri)^۶ در آن موجود است و این باید به دقت خوانده شود (Singh, 2007: 361).

حکم‌نامه لفظی مرکب از دو کلمه فارسی (حکم یعنی دستور، و نامه یعنی نوشته) است، به این روش که انجمن، نامه‌ها را به بخش‌های مختلف کشور می‌فرستد. به طور متداول، این کلمه برای فرمان‌ها و قوانین رواج یافته و گاهی راجع به پنج تخت یا جایگاه‌های مذهبی برای سیکه‌ها به کار می‌رود؛ آکالت تخت (Akāltakht) در امریتسر؛ تخت سری‌کشگره (Sri kesgarh) در آنندپور صاحب (پنجاب)؛ تخت هریمندر صاحب (Harimandar sahib) در پتنه (بیهر)؛ تخت سچکندسری حضور صاحب (Damdamā sahib) در تلوندی صابو (در ناحیه بتھیندا از پنجاب) (Singh, 2002: 289).

نامه‌ها را اشخاص برجسته‌ای مثل باباگوردیتتا (Bābāgurdittā)، پسر بزرگ‌تر گورو هرگوبیند سینگه، یا بیوه‌های او به سیکه‌ها ارسال می‌کردند. دانشگاه پنجابی در ۱۹۷۶ گلچین ادبی مستقلی از حکم‌نامه‌های گورو تغ‌بھادر در خط دواناگری (رسم‌الخط سنسکریت) (Devanaqari) همراه با ترجمه انگلیسی منتشر کرد. همه حکم‌نامه‌ها در اصل به زبان پنجابی و به خط گورموکھی نوشته شده‌اند. همه آنها چارچوب یکسانی دارند و با جمله «سری گورو جی کی اگیا‌ه» (Sri guru jikiagiahai) (این دستوری از گوروی محترم شمرده شده) و بعدها با عبارت «ایک انکار ست گورو» (Ikankār Guru satiguru) نوشته شده است (Ibid.: 290).

نقش گورو گُرنَته صاحب در مناسک گذار

نام‌گَرَن (Nāmkan)

رسم نام‌نهادن در این آیین چنین است که در جشنی نوزاد نام خود را دریافت می‌کند. این رسم اولین مناسک از میان سه نوع تشریفات آنها است (بعد از آن ازدواج، بعد مراسم تشییع). اغلب این جشن را در چهل روز اول تولد و خیلی ساده برپا می‌دارند. در این زمان والدین، فرزند را نزد گورو گُرنَته صاحب می‌آورند که معمولاً بعد از دعای روزانه مراسم را انجام می‌دهند و اگر قرار باشد این جشن مفصل‌تر صورت گیرد بعد از

یک اکهندپاٲه، به جا آورده می‌شود. گرتنه‌ی یا هر سیکه محترم دیگری که می‌خواهد امریت را مخلوط کند آن را با یک کیرپن (شمشیر با لبه خمیده) (Kirpān) به هم می‌زند و ابتدا پنج بند (از جپ) را می‌خواند، سپس ارداس خوانده می‌شود. این نام‌ها تأثیر گرفته از آموزه سیکه است و احتمالاً بر کیفیت‌هایی مثل دعا (پرستش)، تواضع و شجاعت دلالت می‌کند. بعضی اسامی بر نام خدا دلالت می‌کند، مثل رام سینگه (Rāmsingh)، بعضی هم بر قهرمانی دلالت می‌کنند، مثل رنجیت سینگه (Ranjitsingh). برخی از اسامی هم بر نام‌های ترکیب‌شده اشاره دارند (Ibid.: 164).

انندکارج یا انندمریج (anand Karaj, Marriage)

جشن ازدواج در همه فرهنگ‌ها دو عنصر اصلی دارد: ۱. یک مؤلفه معنوی که نشان می‌دهد دو نفر خانواده تشکیل می‌دهند و مادام‌العمر با هم هستند؛ ۲. نوعی بیان قراردادی الزام‌آور برای جامعه که دلالت‌های قانونی، اقتصادی و اجتماعی دارد. جشن ازدواج سیکه هم با این قوانین سازگار است که در زبان پنجابی به آن انندکارج (جشن سعادت و خوشی) می‌گویند (Singh, 1997: 65).

این جشن هم مثل بقیه تشریفات آنها به تشکیل جماعت، عبادت متفکرانه و حضور گورو گرتنه صاحب نیاز دارد و هر شخص بالغی (زن یا مرد) می‌تواند آن را انجام دهد. جشن ازدواج به طور سنتی معمولاً در ساعات اولیه صبح انجام می‌شود اما این قاعده نیست، بلکه در هر ساعت از روز امری خجسته است. یک گوردوارا یا خانه یا هر جایی را که دور از مسکرات باشد، برای مکان جشن انتخاب می‌کنند. در این امر، نظام طبقاتی برای آنها مطرح نیست. آنها در صورتی ازدواج می‌کنند که به سن قانونی برسند و بخواهند و بتوانند مسئولیت بر عهده بگیرند و حقوق مساوی دارند. اعطای هدایا بین عروس و داماد و خانواده آنها جایز است، اما جهیزیه یا تعیین مهر کردن، شأن و مقام انسانی را از بین می‌برد (Ibid.: 66).

در جشن ازدواج، دعا خوانده می‌شود و درخواست‌های والایی از خدا طلب می‌شود. در این جشن هر دو نفر چهار بار باید دور کتاب مقدس بگردند. در هر گردش یکی از چهار شعر تعیین شده خوانده می‌شود، وجود این اشعار برای تأکید بر سعادت زوج است (Ibid.: 67). در مرحله اول، تشریفات ازدواج شروع می‌شود؛ در مرحله دوم،

موسیقی الاهی شنیده می‌شود؛ در مرحله سوم دوستی خدا جریان می‌یابد و در مرحله چهارم جشن ازدواج در توجه به خدای ابدی کامل می‌شود. جشن ازدواج سیکه را گورو امرداس (گورو ی چهارم) بنیاد نهاد و این جشن حاکی از چهار گام برای بسط یافتن ازدواجی موزون است: احترام دوجانبه، دوستی، حمایت و هماهنگی. چهار شعر و چهار گردش دور گورو گرنته، حاکی از تأیید این چهار گام است (Ibid.: 68).

اشعار معنوی از وظایف و روابط زن و شوهر سخن نمی‌گویند، بلکه بهبودی روابط بین انسان و خدا را به عنوان هدف زندگی بیان می‌کنند. همچنین، بر ازدواج به عنوان رابطه‌ای مبتنی بر تساوی، احترام و تقسیم کار تأکید می‌کنند، وضعیت پست و نامساوی زنان را، که در هند رایج بود، طرد می‌کنند؛ به ازدواج مجدد بیوه‌زنان و بیوه‌مردان و نهی از رسم سوزانده شدن بیوه‌زنان فرمان می‌دهند. ازدواج در آیین سیکه به نوعی دیدگاه مسیحیت را به خاطر می‌آورد (Ibid.: 69).

انتیم سنسکار (Antimsanskār)

هنگامی که مرگ شخصی فرا می‌رسد دوستان و خویشاوندان او سوکهمنی (Sukhmani) می‌خوانند که به نحوی می‌خواهند برای او طلب آرامش و آمرزش کنند. به طور معمول، در روز بعد از مرگ مراسم مرده‌سوزانی را، که از پانصد سال پیش رسم بوده، انجام می‌دهند و بعد از آن خاکسترها را به خاک می‌سپرند. اعضای خانواده، بدن را شست‌وشو می‌دهند و می‌پوشانند. مکان سوزاندن مرده بیرون از روستا است و مرده‌سوزی باید در بین اجتماع و با تشریفات انجام شود. در حین آن سوگواران بعضی اشعار معنوی را می‌خوانند و در فرآیند سوزاندن اشعار مربوط به آغاز شب (سوهیلا) خوانده می‌شود و مراسم با ارداس به پایان می‌رسد (Raj, 1987: 170).

سیکه‌ها همچنین درباره کتاب مقدس هم چنین مراسمی دارند که بعد از فرسوده شدن کتاب‌های مقدس آنها را جمع می‌کنند و می‌سوزانند.

کهندا کا امریت (Khandakaamrit)

در لغت به معنای آب شمشیر دودم است. در اصطلاح به مراسم تعمید خالصا می‌گویند و نشانه اصلی آنها است. کلمه «کهندا» به اشکال سه‌گانه خدای والامرته اشاره دارد که

نیرگون- سگون- واهه گورو را نشان می‌دهد. دو شمشیر یکی نشان‌دهنده نیروی معنوی و دیگری قدرت دنیوی (پیری- میری) است که اولین بار گورو ششم (هرگویند) آن را به کار برد و شمشیر دودم اهداف سربازان این آیین را نشان می‌دهد (Dogra & Gobind, 1997: 260).

در ۱۶۹۹، که گورو دهم خالصا را تشکیل داد، بر بلندی رفت و در حالی که شمشیر برهنه‌ای داشت فریاد زد: «آیا کسی هست که جانش را نثار کند؟»، و تقاضای سر کرد. همان‌طور که در آیین سیکه بارها تأکید شد بعد از سه بار گفتن پنج نفر جلو آمدند. پس گورو گویند این پنج تن را عزیز شمرد و به پنج پیاره شهرت یافتند. این افراد در مراسم کهندا کا امریت که گورو گویند انجام داد تعمیم یافتند. خودش هم به دست آنها تعمیم یافت. او این مراسم را از مراسم هندوها اقتباس کرده بود، اما به جای مراسم تبرک از گورو با روش چرن امریت (Charanamrit) (آبی که گورو پایش را در آن قرار می‌داد و با این کار آن را تقدیس می‌کرد) مراسم جدیدی ابداع کرد که در ظرف فلزی آب ریخت و آن را با پتاشه که نوعی شیرینی هندی است، مخلوط کرد و با شمشیر دودم آن را آمیخت و در حین این کار به خواندن جپ‌جی پرداخت. پس از تهیه امریت هر یک از پنج تن با آن آب مقدس تعمیم یافتند و گورو مقداری از شربت مقدس را به آنها خوراند و به چشمان و موهای آنها پاشید. بعد از مراسم، نام خانوادگی تعمیم‌یافتگان سینگه به معنای شیر شد (Lopez, 1995: 323).

در واقع آن پنج تن امریت را تهیه می‌کنند. برادر ارشد همه متن جپ‌جی صاحب را می‌خواند. پس از او سینگ دوم نزدیک او می‌نشیند. شمشیر را می‌گیرد و مخلوط شیرین شده را به هم می‌زند، در حالی که جپ‌جی (جپ) گورو گویند را قرائت می‌کند. سینگ سوم، که آن مخلوط را به هم می‌زند، در همان حال ده سوویا (Swayā)^۸ از گورو دهم و نفر چهارمی هم در همین حالت یک چوپای (Chaupai)^۹ از نماز شب را می‌خواند، در آخر نفر پنجم شمشیر را می‌گیرد و آنند صاحب در نماز شب را از حفظ می‌خواند (Dogra & Gobind, 1997: 67).

بعد از این امریت (غسل) آماده می‌شود و پسر بزرگ‌تر این مراسم را برای داوطلبان اداره می‌کند. هر قرائت امریت در حالت زانوی چپ به زمین و زانوی راست به بالا انجام می‌شود. برادر بزرگ‌تر از داوطلبان می‌خواهد شعار «خالصا متعلق به خدا است و

پیروزی برای خدا دست» را سر بدهند. این عمل پنج بار تکرار می‌شود و امریت را بر صورت و چشمان خود می‌پاشد و سپس به داوطلبان داده می‌شود. در آخر، مراسم با تقسیم کره پرشاد پایان می‌یابد (Ibid.: 67).

نتیجه

با بررسی‌های به عمل آمده، به نظر می‌رسد سیکه‌های خالصا با احترام برای گورو گرنته صاحب و مناسک خود در پی تکریم و ستایش نام و کلام خدا هستند، همچنان‌که در ادیان دیگر با تقسیم‌بندی‌های گوناگون، تشریفاتی برای تکریم و ستایش خدا دارند یا حتی در ادیان ناخدا باور که با انجام دادن مناسک به دنبال رسیدن به نوعی رهایی و انجام دادن اعمال مذهبی هستند. در آیین سیکه هم چنین تشریفاتی وجود دارد که در ظاهر ابهام‌انگیز است، اما اگر دقیق‌تر نگاه کنیم گورو گرنته صاحب سراسر دارای کلام الاهی است و از این جهت دارای برترین تشریفات است که از دیدگاه پژوهشگران برون‌دینی شاید کمی افراطی‌گری و بازگشت به بت‌پرستی باشد.

پی‌نوشت‌ها

۱. فرمان یا درسی که از کتاب مقدس خوانده می‌شود.
۲. چون سروده‌های گورو گویند است و در کتاب گورو گرنته موجود نیست از ذکر آن خودداری می‌کنیم.
۳. مراحل پیشرفت معنوی با انجام دادن وظایف برای به دست آوردن سعادت آسمانی.
۴. البته هر گورپوری نگرکیرتن ندارد.
۵. مراسم پایان قرائت به روش اکهند یا سدهارن.
۶. نویسنده در زمینه تاریخ و فلسفه سیکه، به ویژه درباره آکال تخت صاحب.
۷. نام اشعار گورو گرنته.
۸. ده شعر از گورو گویند که ناپایداری لذت‌های دنیایی و تأکید کردن بر کوتاه بودن زندگی را شامل می‌شود.
۹. یک سرایش بر وزن شعر که هر بیت چهار خط دارد.

منابع

اوون کول و سینگ سامبھی، دیلیو و پیارا (۱۳۶۹). سیک‌ها، معتقدات مذهبی و رویه آنها، ترجمه: فیروز فیروزنیا، تهران: توسعه.

Dogra, Ramesh Chander; Gobind, Singh Mansukhani (1997). *Encyclopaedia of Sikh Religion & Culture*, New Delhi: Vikas Publishing House.

Lopez, Jr, Donald S. (1995). *Religions of India in Practice*, New Delhi: Princeton University Press (Munshiram Manoharlal).

Mayled, joh (2002). *Sikhism Today*, Heinemann Library.

Mcleod, W. H. (2005a). *Historical Dictionary of Sikhism*, United States: Scarecrow Press, Inc.

Mcleod, W. H. (2005b). *Sikhs of the Khalsa (a History of Rahit)*, Oxford University Press.

Nesbitt, Eleanor (2005). *Sikhism (A Very Short Introduction)*, New York: Oxford University Press.

Owen Cole, W.; Singh Sambhi, Piara (1990). *A Popular Dictionary of Sikhism*, Curzon Press.

Raj, H. N. (1987). *Evolution of the Sikh Faith*, New Delhi: Unity Book Service.

Shromani Gurdwara Prabandak Committee (2005). *Sikh Rahet Maryada*, Ludhiana, Sikh Missionary College.

Singh Dilgeer, Harjinder (2005). *Dictionary of Sikh Philosophy*, Sikh University Press (Singh Brothers).

Singh, Harbans (2002). *The Encyclopedia of Sikhism*, Punjabi University, Patiala.

Singh, I. J (1997). *Sikh & Sikhism: a View with a Bias*, Delhi: Manohar.

Singh, Justice Gurdev (1986). *Perspectives on the Sikh Tradition*, Amritsar, Singh Brothers.

Singh, Nikky-Guninder Kaur (2011). *Encyclopedia of World Religions (Sikhism)*, New Dehli: Crest Publishing House.

Singh, Sewa (2007). *Se Kinehiga*, Jalandhar, Himgiri Printing Press.

